

המציאות והערכת המודיעין

תא"ל (מיל') יואל בן פור

לעומת זאת, ואולי בגלל ההחמצה של העניין היהודי החיוני ביותר במאה הזאת, ראה בן גוריון היטב את ההזדמנות ההיסטורית החד פעמית אשר נוצרה בשנים 1947-1948, והיה אדריכלה של המדינה, והמצביא המנצח במלחמת העצמאות את ההזדמנות הזאת לא החמיץ. אך מיד לאחר שנסתיימה מלחמת העצמאות, בראשית 1949 יכול היה צה"ל לכבוש את כל א"י ולא עשה זאת. לדעתי נמנע בן גוריון מהחלטה זו מכיוון שלי רצה להחמיר את המצב הגאוגרפי מתוך הערכה ואמונה שיוכל לעשות שלום עם עבראללה, מל עבר הירדן. אכן צדק ונחתמה איתו טיוטת הסכם בן גוריון לא העריך, ואולי לא הבין את עוצמת האופוזיציה הפלשתינאית מחוגי המופתי ואחרים אשר שמו לאל את הסכם השלום ע"י כדור אקדן ברה הבית.

ב־1956 שוב טעה בן גוריון כאשר סב שבריטניה וצרפת הן מעצמות שניתן להישע עליהן במבצע "קדש". בריטניה ודאי הייתה מעצמה בעת שכן גוריון היה בגיל המעצב שלו, ב 10 כפלונסק. אך ב־1956 היו גם היא וגם צרפת נמרים של נייר ואולי פחות מזה. על כן מבצע "קדש" לא השיג את מה שיכול היה ומה שציפ ממנו, אם כי כשלעצמו היה מוצדק לאור הפירוק החיוביים שהניב לישראל. (אחת עשרה שנות רגיעה, וביטחון עצמי לקראת מלחמת ששת הימים).

ב־1967 שוב לא תפס בן גוריון את המציאות. הוא התרה ביצחק רבין, הרמטכ"ל, לבל ייצב למלחמה. משבא הניצחון אמר לפחות בן גוריון אמירה חכמה: שבעבור שלום אמיתי היה מחזיק את כל השטחים שנכבשו (כולל רמת הגולן) להוציא ירושלים. אמירה זו הייתה חשובה באותה עת כי ממשלת ישראל המורכבת מיהודים חכמים "החליטה שלא להחליט". תמוה ומדאיג ביחס לגניוס היהודי. זה תמיד התלבט, הכריע והחליט. בן גוריון לא היה היחיד בהחמצת המציאות וכתוצאה מכך בהגעה להערכות מוטעות. גם משנה סנה מרבי המחשבה והמעשה בציונות, גם הוא לא

אם כך הדבר, איך נתיימר להבין את אשר טרם התרחש? ולגבי ה"הווה"? האם אותו מיטיבים אנו לראות? האירועים המתרחשים לרגל עינינו ומסביבנו הם פרי תהליכים ותאונות גורל. והרי תולדות האנושות הם תולדה של תהליכים שמחוללות עובדות יסוד. יש ותהליך אבולוציוני הדרגתי מקבל תאוצה ע"י אירועים מזרזים, מהפכים ומהפכות, לרוב בלתי חזויים. אם נדע ונבין היטב את העובדות מחוללות התהליך, נצליח לעתים גם לתפוס את ההווה, את המציאות. הבנת המציאות המתרחשת על כל גווניה תסייע לנו לתאר את פני כיווני העתיד ואת המגמות הצפויות.

אך דא עקא, שהניסיון ההיסטורי מלמד כי בני תמותה אינם מבינים את המציאות בעוד מועד, להוציא אולי יחידי סגולה כמו צ'רצ'יל ודוד בן גוריון. (זה האחרון כשל לא מעט בעניין חיוני זה). בן גוריון שהוא ללא ספק גדול היהודים במאה הזאת — אם נשפוט לפי תוצאות חזונו, הכרעותיו ומעשיו — לא הבין בשנים 1941-1944 את המתרחש והצפוי ליהודי ארופה. זאת אנו למדים לא רק מתוך מיעוט מעשיו בתחום זה, אלא גם מתוך הערכה: כאשר מינה בסוכנות היהודית את ועד ההצלה לא הוא עמד בראשו בעצמו, אלא העמיד את יצחק גרינבוים ואיתו אנשים מהשורה השנייה של המנהיגות. לא היו בוועד זה לא שרת ולא קפלן, לא גולומב, ולא אביגור, לא שפרינצק, ולא ברל כצנלסון.

יש אומרים שלא ניתן היה לעשות הרבה כי הבריטים הכשילו כל מאמץ הצלה. ספק אם הדבר נכון.

השנים 1941-1944 הן החמצה אחת גדולה. בן גוריון הקדיש את כל זמנו ומרצו לתכנית-בלטימור חסרת התכלית בימים ההם, להקמת מדינה, ולמאבקים למניעת הפילוג במפא"י — אשר התרחש בסופו של דבר.

בתום המלחמה ראה כנראה בן גוריון את גורל ההחמצה. הנה המדינה עומדת לקום, אך אין לה דיוויזיות של יהודים אשר יעלו אליה.

כידוע מוטל על המודיעין התפקיד הבלתי אפשרי וכפוי הטובה לצפות אל ערפילי העתיד, לחזות את ההתפתחויות הצפויות בו ולהזין את הקברניטים בתחזיות-הערכות. העתיד הוא כולו בתחום הנעלם.

כיצד נחזה עתידות? על אשר אירע בעבר יודעים אנו הכל או כמעט הכל. אך לא הכל אנו מבינים על אשר יתרחש בעתיד. איננו יודעים ומובן שגם לא מבינים.

ראה נכוחה. סנה העריך שאירופה ואיתה המזה"ת פלו כפרי בשל לידי הסובייטים בראשית שנות ה-50. מתוך מניעים שונים, חלקם ברורים חלקם עלמים, המיר את השקפתו הפוליטית, פרש מהציונות והגיע לאן שהגיע.

תנועה מפוארת ציונית. השומר הצעיר, שרבה במעשי התיישבות והגנה הלכה באפלה במשך יור. סוטה והולכת בכל הנוגע לרוסיה הסובייטית, זאנטישמיות שבה הקומוניזם והשאלה הערבית. התנגדה להחלטת החלוקה והגתה את רעיון הנפל של המדינה דו-לאומית. כל זאת משום שמנהיגיה קהל חסידיהם השבויים בדוגמה של הקולקטיביות הרעיונית לא ראו פני מציאות נכוחה.

המציאות היא מושג ערטילאי מטפיזי. היא אלוהית ואולי מצויה בשמים לצד האמת הצרופה. בעולם הזה למטה מספר המציאויות כמספר דרי זבל. איש איש והמציאות שלו. צבעיה וגווניה מושפעים מההווה האינדיבידואלית הסובייקטיבית. איש צעיר בריא עשיר ואופטימי רואה אחרת מציאות זהה מאשר זקן, חולה, עני ופסימי. גם אין בנראה "עובדות". אלא פירושו הסובייקטיביים למה שאנו מכנים עובדות. לדימויים כוח רב מן העובדות. את מה שרואים הבריות כעובדות משפיע עליהן יותר מעובדות צרופות. לכך יוגמאות הסטוריות. כאשר הגרמנים אחרי מלחמת העולם הראשונה ראו את חוזה ורסאי בעושק, מקפה ובלתי מוצדק, אין זה חשוב אם צובדה מקובלת היא. הם הגרמנים הנועז ע"י

פירוש עובדות ורסאי וחוללו את התנועה הנקמנית של גרמניה הנאצית. אין גם מציאות כי אין זמן הווה. זאת בתפיסת הפילוסופיה היוונית. גם בדקדוק הערבי, בהשפעת היוונים, אין זמן הווה. ההווה כהרף עין כמו קווי פרשת המים. טיפת גשם אשר תיפול עליו חצייה ירד לירדן וחצייה השני לים התיכון. על הקו לא ייוותר דבר. כלומר, לפני שאנו מתיימרים להבין את העתיד, אשר טרם התרחש, הבה ננסה להתבונן טוב יותר בהווה, אם יש כזה, ונתמודד איתו.

לכאורה, אם כל כך רע, מה סיכוינו לראות עתיד. נחמה פורתא. הוכח בהיסטוריה שכל אימת שהמנהיגים המרכזיים של ממסד לא מצליחים לתפוס את פני המציאות כהוויתה יש אחרים אשר כן מצליחים. מי הם אותם "אחרים". הם האופוזיציה, ההיפכא מסתברא, הקטנים ואולי המתוסכלים. הם גם במדרג הנמוך של הממסד או בכלל מחוצה לו.

במלחמת העולם השנייה, כאשר הסוכנות היהודית שבירושלים עסקה בדברי הבל, בדיונים ממושכים על תוספת יוקר לפקידה — ישבו מספר בחורים צעירים שליחי ההגנה וועד ההצלה בקושטא ושיגרו אגרות מזעיקות ובקשות למעט כסף, כדי להציל יהודים. אחדים מהם היו פרופסור וניה הדרי, מנחם באדר ואחרים. אך קולם כקול קורא במדבר. איש לא שעה לזעקתם.

בערב מלחמת יום הכיפורים היה סגן סימן טוב כפיקוד דרום, ועוד כמה קצינים בדרגות בינוניות ואחד בכיר, אשר חזרו וטענו כי מלחמה בשער.

איש לא שעה לדבריהם.

ייתכן וכאן הפתח להיחלצות ממלכודת העיוורון אשר בראיית המציאות. אם נשכיל לקיים חברה פתוחה, סובלנית, חכמה בלתי יהירה, נקשיב לקולות הזוטרים החורגים. אז אולי ידרבנו אותנו דבריהם למחשבה שנייה, גם אם אנו "גדולים". כאשר יגידו הללו, הנערים, כי המלך הוא ערום נסתכל על בגדינו שמא נמצא אותם צודקים. זוהי הדרך העיקרית.

יש אולי עוד דרכים. צריך שההקשבה לקולות

החריגים תכה על מודעותנו, כאשר נזכור את קוצר ידינו בראיית המציאות נכוחה. נהיה זהירים, שקולים הססנים ואף איטיים. נעצור ונאמר לעצמנו: שמא אנו המנוסים טועים ויש אפשרות אחרת. ובלבד שלא נשקע בקיבעון דוגמתי. כל אימת שנקבע דעתנו בסוגיה מרכזית צריך שיעמוד נגד עינינו הניסיון ההיסטורי של אפשרות ההחמצה, הטעות — הפח היקוש — אשר אל תוכו נפלו רבים וטובים מאיתנו בעבר. ננכור היטב בעובדות, נהפוך בהן ונהפוך בהן, נעמיק חקור, נסתכל סביב, נאזין לכולם ואז אולי תצלח דרכינו בערפילי העתיד.

בסוף 1952 נמצא סנה שוב על פרשת דרכים. הוא בחר בנתיב שהוליכו אותו לנטישת הציונות ולהצטרפות למ"י. לידריו אמר: "שתי רכבות ענק נעות במהירות עצומה, זו לקראת זו, הרכבת הסוציאליסטית מול הרכבת האימפריאליסטית. ההתנגשות היא בלתי נמנעת ותוצאותיה גוררות מראש: הרכבת האימפריאליסטית תתרוסק כליל. הקרן של התנועה הציונית קשור בטבורו לרכבת זאת. מי שרוצה להבטיח לעם היהודי את מקומו בעולם שייכון לאחר ההתנגשות הנוראה הצפויה, חייב לעבור לרכבת השנייה". מה התגשם מהערכה-חיווי-נבואה זאת? — מאומה. מי שהכיר את סנה, ומי שקרא כמה עשרות מטרים של הערכות אמין לא ימצא הבל ביניהן. פרט לסגנון הדימויים, המהות זהה. אולי האחרונות פחות נחרצות. התוצאה זהה. הציטוט לעיל מהספר "משה סנה: אחרית כראשית" הוצת הקיבוץ המאוחד, תשמ"ב, עמ' 286.